

Af Kalvø Slots Inventarium 1563.

Af Aage Sørensen.

Efter omtrent fire Aars tro Tjeneste som Lensmand paa Dronningborg for Enkedronning Dorthea overtog Jørgen Rosenkrantz til Skaby og senere Rosenholm Embedet som Lensmand paa Kalvø i Aaret 1563, og i Juni Maaned s. A. var hans Hustru, Fru Dorthe Lange — kun 22 Aar gammel — paa Slottet for at modtage Inventariet, der ligger optalt i en lang Række Poster, hun egenhændig har underskrevet. 33 Aar senere døde hendes Husbond, og 1596 afleverede hun Slottet til Henrik Lykke til Overgaard efter Lister af 27. Juni, som ligger bekræftet af to af den tiltrædende Lensmands Ridefogeder. Begge Inventarielister er bevaret i de kgl. Lensregnskaber¹⁾, og vi har saaledes nøjagtige Optællinger af Slottets Ind- og Udbo i al den Tid, Fru Dorthe Lange førte Styret paa Kalvø, for saa vidt Talen ikke er om nagelfaste Ting og Familiens private Ejendele.

Listen af 1563, som er den udførligste, nævner adskillige Rum, saaledes: Kælderen, Stegerset, Bryggeret, Stuekonehuset (stuffqvonnehusit), Skriverstuen, Kapellet, Bøssekælderne, Krudthuset, Fruerstuen, Fadeburet, Taarnet og Smedjen; Listen af 1596 tillige Ladegaarden med Mælkehuset samt endelig Humle-

¹⁾ Kalø Lens Kvittantiariums Bilag 1563—97, Rigsark.

gaarden. Flere af Rummene genfindes i Synsforretninger af 1607, 29 og 41, og de øvrige lader sig derefter stedfæste uden Vanskelighed, hvilket er af særlig Værdi, fordi vi her staar over for den ældst bevarede Ruminddeling paa Slottet. Aar 1563 har man optaget Fortegnelsen paa en Rundgang i den indre Slotsgaard med Udgangspunkt fra Hovedporten ved Taarnet; herfra er man gaaet mod SV. og har saaledes haft alle fire Fløje paa venstre Haand; de enkelte Rum fordeler sig derefter saaledes:

Kælderen, som 1596 deles i Svende-, Mel- og Spisekælder, har ligget under Slottets Hovedfløj, den sydøstlige, som kaldtes Fruerstuen, Stegers og Bryggers i den sydvestlige med Bredside mod Havet og Mols, Stuekonehuset har optaget Hjørnet mellem Havet og den nordre Grav og har muligvis været en Bygning for sig. I den nordvestlige Fløj laa Skriverstuen, i den nordøstlige Kapel, Bøssekældere, vistnok Krudthuset, saa følger Taarnet og Fruerstuens øvre Stokværk med Fadedeburet, som registreredes sidst. Mærkeligt nok synes Taarnet ganske tomt for Inventar, idet der kun nævnes et Sejerværk og en Klokke; men muligt har Korn eller andre Varer været oplagret her.

Den lange stenlagte Vase, de dybe, tørre Grave og stejlt optaarnede Klinger taler endnu højt om de vældige Kræfter, Kongemagten ødslede paa denne Plet, for at gøre den stærk og truende mod dem, der vovede at trodse. Ingen har vel heller tvivlet om, at Slottets Udstyr og Vaaben har svaret til Jordarbejdet, saa det til enhver Tid har magtet sin Opgave inden for rimelige Grænser. Men man har levet paa Formodningen, og først den ældre Inventarieliste er i Stand til at kaste en Smule Lys over denne Side af Kalvøs Historie

— heldigvis mens Slottet endnu stod i sin Velmagt for efter Jørgen Rosenkrantz at glide nedad mod Ruin.

Skønt det er i Juni Maaned — altsaa før Høst og Sildefangst og endnu længe til Slagtetid, laa Kalvø i 1563 med over halvfjerde Hundrede Tønder Korn paa Lofterne. I Kælderne fandtes $7\frac{1}{2}$ Krop salt Oksekød, $\frac{1}{2}$ Krop »Brade« do., $29\frac{1}{2}$ Krop Faarekød og 116 Sider Flæsk. Der var Mængder af Tørfisk, Bajsalt, Humle, Mjød, Honning og Voks. Ydermere lod Slottets Fetalje sig altid komplettere fra Ladegaardens Kvægbestand, som talte 135 Stkr. Hornkvæg, 25 Faar og 68 Svin. Af Smør var der mindre end 2 Tdr.; men Varen har kunnet holdes ved Hjælp af 49 Køer, 40 Sikar, Kerner og Flødebøtter i Ladegaardens Mælkehus. Af disse Beholdninger afgang den Sindsro, med hvilken man saa en Belejring imøde.

Vaabenkamrene — 1563 kaldet Bøssekælderne, 1596 Bøssehuset — gemte paa 25 Hagebøsser, 1 stor Bøsse, 8 Stenbøsser og 32 Skerpentiner; ydermere fandtes 22 Kamre og et Forslag. Hagebøssen var et Haandskydevaaben forsynet med en Gaffel til Støtte for Løbet under Skydningen; det øvrige Skyts betegner Kanoner, af hvilke der var 9 af svær Type. Vi kender ikke Kalibret; men der haves Eksempler paa, at store Stenbøsser udslyngede Stenkugler til henad Tusind Punds Vægt og anvendtes sammen med Mørsere. De laa i Tømmerlad fastholdt af Trækiler, og da der nævnes et Forslag — en særlig Hammer til Drivning af disse Kiler, naar Sigtelinjen ønskedes ændret — ser man, at Kalvøs »Basser« var af den svære Slags. Skerpentinerne, som repræsenterer det lettere Skyts og dels var enkelt, dels dobbeltløbede, laa paa Kærrer og rettedes ind med Hænderne, de var anvendelige paa Mure, fra Taarnet, Fruerstuens og Sidefløjenes Vinduer. Kam-

rene var ikke Vaaben, men Hylstre til Optagelse af Ladningen, og da der fandtes store og smaa Kamre, tør der gaas ud fra, at alt Skytset var Bagladevaaben.

I Krudthuset nederst i Fløjen eller maaske snarere mellem denne og det store Taarn fandtes $2\frac{1}{2}$ Td. Krudt, $\frac{1}{2}$ Td. Svovl og mindre end en halv Td. Salpeter. De to sidste Poster melder, at man selv fremstillede Krudt. Endnu en Slags Ammunition bør nævnes her, de 11 Tdr. Beg i Kælderne, som ophedet og flydende lod sig hælde ud gennem Skoldehuller i Slottets øvre Stokværk paa de Angribere, som naaede ind under Slottets Mure.

Naar Skytset betjentes samtidigt, krævedes et talstærkt Mandskab, om hvilket Listerne dog tier; til Gengæld er det muligt ved en nøgtern Vurdering af enkelte Poster at naa til et taaleligt Skøn over Vagtmandskabet eller Slottets daglige Fredsstyrke. Det maa da erindres, at det var Hovbønderne, som ikke blot drev Kalvø Jorder, men ogsaa udførte Arbejdet i Ladegaarden og bebyrdedes med Kørslerne, den saakaldte Ægt. Som Følge heraf var Tyendeholdet beskedent, hvad der selvsagt har givet Udslag i visse Inventarieposter som Hestehold, Sengsteder og Spisegrejer, der til enhver Tid har svaret til Behovet.

Der fandtes paa Kalvø i 1563: 26 Øg, 6 Heste, 4 Foler og 2 Maarføl. Delingen er besynderlig, fordi »Øg« i Egnens Sprogbrug betegner Heste af begge Køn; men ved Jevnføring med andet samtidigt Slotsinventar kan de 6 som Heste opførte Dyr skønnes at have tjent som Trækdyr for Slottets store Rejsevogn, hvis Karm kan antages at have hængt i Remme, idet den opgives med et Snoredskab. De 26 Øg betegner da rimeligvis Ridedyr.

Af Sengetøj opgives en flamsk Sengs Klæder, der maa høre til en Herskabsseng, rimeligvis Kongens,

naar denne overnattede, — endvidere 33 Stkr. Boldavits, Vadmel og Bolsterdyner, 11 Hoveddyner samt 13 Par Hørgarns Lagner. Saa følger 32 Sengs Klæder og 32 Blaagarns Lagner, ud for hvilke er tilføjet et: alle. Beholdningen har saaledes været tilstede fuldtalig i sit Slags, som i Henhold til Stoffet, Blaar, nok tør betegnes som hørende til Folkesengene, ialt 32 Stkr.

Spisegrejerne optaltes i det saakaldte Stuekonerhus og omfattede 2 Gryder, 31 Knabfade, 32 Tallerkner, 2 Duge til Borgestuebordet samt en Lyestage af Jern. Knabfade blev vel i Modsætning til »Herrefade« benyttet til Knaber, et Ord, som Kalkar tolker ved: Svend, Dreng, Kriger, Riddersvend, Væbner og lavere Adelsmand eller de Lag af Befolkningen, der dannede Slotsvagten paa de kongelige Borge. Der er dog Grund til at mene, at den danske Benævnelse Svend var brugelig paa Kalvø, fordi der fandtes en Svendekælder med 36 Ølfade og 34 Knabstobe, store og smaa. At vi i Huset, hvor Stuekoner regerede, staar over for Servicet til Borgestuebordet, har allerede Dugene meddelt, og Brugen af saadanne oplyser ydermere, at der har raadet en vis Anstand ved dette Bord; men hvem spiste saa her?

— Svendene, for der kan jo ikke blive Tale om Tyendet i Ladegaarden, fordi der dernede fandtes 2 gamle Sengsteder, 3 Fade og 3 Tallerkner. Heller ikke Lensmanden med Familie har søgt dette Bord, idet der paa Fruerstuen fandtes 9 Fade og 6 Tallerkner af Tin, overtaget i 1563 og afleveret med samme Antal 1596, men nu med Rosenkrantzers og Langers Vaaben paa, — altsaa er dette Tintøj bogstaveligt slidt op og erstattet med nyt i den forløbne Aarrække. Ud af alt dette forstaar man, at Borgestuebordet er Mellembordet, hvor Svendene har spist i et Antal

af indtil 32 Mand; det stemmer med Folkesengene, mindre vel med de 26 Øg og 34 Knabstobe. Det nøjagtige Tal lader sig ikke eftervise; men Slottets Fredsstyrke og daglige Vagthold turde dog ligge nær de 32 Mand, idet Øgene plus Heste ligeledes giver dette Antal Ridedyr. Jevnføres denne Styrke med lidt senere Vagthold paa andre af Rigets Borge, stemmer den taalelig, idet Elfsborg og Varberg i 1611 opgives at have haft Vagthold paa 25 og 32 Mand.

Ønsker man paa disse spredte Iagttagelser at skønne over Kalvøs Beredskab i Forhold til andre af de kongelige Borge fra Samtiden, kan der jevnføres med Helsingborg for Aaret 1537, hvor Skytset tager sig ud som følger med Tallene fra Kalvø i Klamme. Hagebøsser 20 [25], Stenbøsser 14 [8], store Bøsser 6 [1], Skerpentiner, onde og gode, 7 [32], Slanger 2 [0]¹⁾. Man ser, at Skytset paa Kalvø fuldt ud har staaet paa Højde med saa vigtigt et Slot som Helsingborgs, men ogsaa, at Kalvø Skyts var nøje afstemt efter Stedet med den korte Angrebslinje, der praktisk talt indskrænkede sig til den smalle Vases Bredde. Kalvø har af denne Grund kunnet nøjes med faa Kanoner af svær Type til Bestrygning af Vasen, mens det store Antal lettere Skyts har fundet udmærket Anvendelse, naar denne var taget. Skytset var endnu fuldtalligt tilstede i 1596, da Henrik Lykkes Ridefogeder optalte det til 66 store Bøsser, Basser, Hager, Stenbøsser og Skerpentiner, og skønt disse, den nye Lensmands Tjenere, ellers strør om sig med en nærgaaende Kritik af Fru Dorthe Langes Inventarium, tier de stille, saa langt Skytset angaar; dette har saaledes været fuldt ud brugeligt og i god Stand.

Et svagt Punkt i Forsvaret var Savnet af en Kilde;

¹⁾ D. Mag. II, 49 f., 53.

Øen havde intet Vand ud over, hvad der fandtes i Slottets smaa vaade Grave og tilfældig Nedbør, som lod sig opsamle i den store Cisterne. Lensmanden oplyser da ogsaa i 1624, at Rønde Bønder havde haft Pligt at age fersk Vand til Slottets Brug af Arrilds Tid. Denne Ulempe maa have krævet et Opbud af Bønder holdt i Beredskab til Fremføring af Vand i Baade i Fejdetid, hvad ydermere har øget Krigsstyrken, enten denne saa skrev sig fra Lejetropper eller øvet Mandskab fra det store Kalvø Len.

Vor Tids Kalvø er idel Idyl og Romantik; det er Sofus Birks og Carit Etlars Borg, vi nu har for Øje; men denne har haft et barskere Ydre, som Borgfruen, Dorthes Langes Inventarielister alene har været istand til at belyse.
